

«СУБКУЛЬТУРА ЗНИКНЕННЯ» ЯК ПРЕДМЕТ РОЗГЛЯДУ В ПІДРУЧНИКУ ДЛЯ КЕРІВНИКА СФЕРИ ОСВІТИ

Міжнародний день жертв насильницького зникнення або День зниклих безвісти (International Day of the Victims of Enforced Disappearances), встановлений згідно з резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 21 грудня 2010 року за активної підтримки міжнародних правозахисних організацій та Червоного Хреста, проводять щороку 30 серпня (URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3089992-sogodni-miznarodnij-den-zniklih-bezvisti.html>). У цей день вшановують людей, які раптово зникли та чия подальша доля й місце перебування залишаються невідомими внаслідок багатьох причин (URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Безвісти_пропалий), одна з яких небажання або відсутність можливості повідомити рідним і знайомим про своє нове місце перебування та надати будь-кому інформацію про себе. Виокремлення та позначення в календарі певного дня свідчить, що процес зникнення людей набув масштабів світового значення, а в деяких країнах вже давно перетворився на певну «субкультуру» і не може залишатися поза увагою суспільства. Йдеться про феномен «субкультури зникнення» або «культури випарення» чи «дзухацу/джохатцу» (з япон. 蒸発 – «випаровування», «незрозуміле зникнення»), сутність якого полягає в тому, що є люди, які добровільно, навмисно зникають на багато років, на десятиліття чи назавжди, приховуючи своє місце перебування від усіх рідних, друзів, колег, знайомих людей. Констатуємо, що з середини 90-х років ХХ століття щорічно пропадає близько 100 тис. японців [4]. Причин для такого відчайдушного вчинку багато: нездані іспити, втрата роботи або поваги суспільства, фінансова неспроможність, бажання уникнути відповідальності та догляду хворих батьків, дітей, невдалий шлюб і розлучення, великі борги родини тощо.

Історично склалося, що Японія доволі довго перебувала в зовнішній ізоляції, фактично була закритою для іноземців та розвивалася за своїми індивідуальними культурними традиціями. Як зазначає К. Воркіна у праці «Японська сім'я як феномен культури», «<...> з самого дитинства японцям прищеплюють звичку підкоряти своє «Я» інтересам групи (будь-то сім'я, громада, фірма, профспілка тощо), виховують свідомість залежності від родини. Колектив визначає поведінку людини в усіх сферах стосунків, рекомендуючи японцям виявляти підтримку, повагу, турботу один до одного. Основними принципами моралі вважають ввічливість, тактовність, чесність, порядність» [Цит. за: 1]. Окрім цього, система виховання в Японії кардинально відрізняється від інших систем у світі та базується на таких принципах, як:

заклик до поваги інтересів інших, спокій, особистий приклад, терпіння, безмежна любов, розвиток у вихованця самовладання, розуміння чутливості дітей, прагнення зробити дитину корисним членом суспільства, наголос на співучасті в групі, а не на індивідуальності [7]. Основний принцип виховання в Японії «ікудзі» розділяє життя дитини на кілька періодів (від народження – до 5 років; від 6 до 15 років; з 15 – дорослий вік), під час яких ставлення до дитини з боку батьків і оточуючих дуже різне. У межах садочків і початкових школах, у першу чергу не навчають, а виховують. У старшій школі дітей вчать жити за більш суворими правилами, вчать ставати «командним гравцем», відсуваючи на задній план індивідуальні потреби. А вдома, у свою чергу, дитина копіює поведінку членів сім'ї, які пройшли таку ж саму систему виховання, тому всі дорослі й старші діти намагаються бути зразком для наслідування. Дітей не розділяють на кращих й гірших, бо в японському колективі – всі рівні та однакові. Така рівність досягається завдяки уникненню суперництва тобто для згуртування колективу дітям пропонуються відповідні заняття: хоровий спів, де немає соліста, командні спортивні ігри, у яких перемогу здобуває вся команда, проектна діяльність тощо.

При цьому прагнення до тотального зрівняння має ще й інший бік: дитина, яка мислить інакше, ніж усі, або чимось відрізняється від інших в Японії – піддається цькуванню (булінгу), знущанням, глузуванням. Таке явище навіть має особливу назву – «ідзіме» [7]. І найстрашніше, що може трапитися з дитиною – це бути відстороненим від команди (стати «ідзіме»). Так відома японська максима: «Цвях, що сторчить потрібно вбити» – дуже добре відбиває пріоритети японської системи виховання та значення «колективу» в житті кожного японця [2]. Тож у японському суспільстві людина та весь її життєвий шлях повністю залежить від її репутації, втративши довіру та повагу суспільства до себе людині доводиться обирати: зганьбити свою родину, «випаритися» тобто зникнути або скоїти самогубство. Тому не дивно, що втрата суспільної довіри та поваги є найбільшим страхом для японця.

Загалом Японія є країною з найнижчим числом вбивств. Але попри це є першою країною у світі за кількістю суїцидів. Як свідчать статистичні дані, щорічно в Японії здійснюють суїцид близько 25–27 тис. людей, здебільшого це чоловіки у віці від 20 до 44 років, які не змогли виконати фінансові зобов'язання перед власною родиною [5]. Наприклад, за даними ВООЗ у 2014 році рівень самогубств у Японії на 60 % перевищував середній світовий рівень тобто кожного дня відбувалося від 60 до 90 самогубств [4]. Треба зазначити, що японці не вважають самогубство гріхом, у них інше ставлення ніж у європейців до смерті через накладання на себе рук. Тому практика позбавлення себе життя давно вважається найдостойнішим способом, щоб стерти сором із родини та є невіддільним складником культурної та релігійної спадщини Японії. Наприклад, ритуальний суїцид самурая (сеппука/харакірі) завжди асоціювався з честю та з

«виявом відповідальності», або пілоти-камікадзе Другої світової війни були покликані врятувати свою країну від поразки, а в найкращому разі – вибороти для неї перемогу [6].

На сьогодні не кожен японець наважується скоїти суїцид, тому багато хто обирає шлях повного зникнення просто виїхавши в невідомому напрямку. Зважившись на такий крок, дзухацу детально продумують план свого зникнення самостійно або звертаються до нелегальних компаній (наприклад, агентство Rising Sun), які працюють над організацією процесу зникнення людини з суспільства, надаючи багато послуг, як-от: допомога з оформленням нових документів, термінове перевезення речей, вирішення питань з кредиторами тощо. [2]. Після зникнення деякі японці просто змінюють район помешкання у своєму місті, знаходять іншу роботу та водночас ретельно уникають зустрічей зі своїми родичами, друзями та знайомими. Інші «випарені» виїжджають до іншого міста, але більшість дзухацу переїжджають жити в такі місця як Санья – місто, якого юридично немає та яке не позначено на жодній офіційній карті. Санья, по суті, це район великих нетрів на території Токіо (найбільшого й густонаселеного мегаполісу світу), існування якого влада Японії воліє не афішувати. Цей район прибрали з карт приблизно 40 років тому та по-справжньому він контролюється лише японською мафією – якудзою. Тому Санью називають – містом волоцюг і злочинців. Водночас для старшого покоління японців тема «випарених людей» заборонена, тому японське суспільство воліє робити вигляд, що такої проблеми не існує. Таке ставлення пояснює ту мізерність інформації ЗМІ та згадок у всесвітній мережі інтернет про феномен «культури зникнення».

Наразі єдиним офіційним джерелом інформації про цей феномен є невелика книга французьких журналістів Олени Може та Стефана Ремеля «The Vanished: The “Evaporated People” of Japan in Stories and Photographs» (у перекладі з англійської: «Зниклі: “Випарені люди” Японії в історіях та фотосвітлинах») (URL: <https://www.amazon.com/Vanished-Evaporated-People-Stories-Photographs/dp/151070826X>), яка вийшла друком у 2016 році та детально описує історії дзухацу або їх родичів, з якими автори зустрічалися особисто упродовж п’яти років її написання [5].

Загалом «субкультура випарення» в Японії активізується в критичні моменти існування країни: під час закінчення Другої світової війни (відчуття в японців національного сорому за капітуляцію), після фінансових криз у 1989-му й 2008-му роках (цей період є піком зникнень – 120 тис. людей на рік). Так зникнення такої кількості людей є реальним, бо в Японії відсутні внутрішні паспорти та номери соціального страхування [5]. Також в «Країні, де сходить сонце» немає єдиної бази безвісти зниклих людей, а поліція не має права запитувати інформацію про платежі за банківськими картками особи. Окрім цього, родини дзухацу зазвичай навіть не роблять ніяких заяв у правоохоронні органи, побоючись ганьби, осуду та зайвих запитань від оточуючих людей. І хоча дзухацу юридично залишаються повноправними громадянами Японії,

значна частина з цих людей живуть як нелегальні мігранти, беручись за важку, брудну та низькооплачувану роботу або співпрацюють з японською мафією [4].

Тож, резюмуючи треба зазначити, що сьогодні в Японії простежується в життєдіяльності суспільства тенденція трансформації сталих сімейних підвалин, більш активне проникнення в суспільство цінностей західного світу, її віддзеркалення в освітній системі та необхідність врахування у вихованні нового покоління на традиційних, класично-релігійних засадах. Ціннісна модель поведінки японської молоді вже має певні риси індивідуалізму, але здебільшого суспільство зберігає та сповідує спільні цінності, які виявляються в обов'язках та відповідальності, перш за все, перед колективом. Наразі феномен «субкультури випарення» як у Японії, так й у світі загалом, є актуальним, маловідомим і потребує більш детального вивчення та розгляду під час побудови нових і відкритих систем виховних та освітніх систем і під час написання підручників для керівників у сфері освіти.

Ключові слова: субкультура зникнення, дзухацу, зниклі люди, незрозуміле зникнення.

Література:

1. Воркина К. С. Японская семья как феномен культуры. 2019. URL: <https://mgimo.ru/upload/2019/09/vorkina-diss2.pdf>
2. «Испаряющиеся люди»: на что идут японцы, чтобы смыть позор со своей семьи. 2018. URL: <https://bigpikcha.ru/?p=848810>
3. «Испаряющиеся» – люди, которые исчезают в Японии каждый год. 2017. URL: <https://www.molodostivivat.ru/i-love-you-too/isparyayushhiesya-lyudi-kotorye-ischezayut-v-yaponii-kazhdyj-god.html>
4. Куда исчезают японцы? 2017. URL: <https://paradoxov.livejournal.com/257465.html>
5. «Только мой старший сын знает правду». Почему услуга по исчезновению пользуется в Японии спросом. 2020. URL: <https://www.bbc.com/russian/vert-cap-54102495>
6. Япония – факты, которые вас удивят. URL: <https://voda.molodostivivat.ru/neobhodimoznat/yaponiya-fakty-kotorye-vas-udivyat.html>
7. Goldin Е. Философия «икудзи». 2020. URL: <https://www.facebook.com/groups/mirbudushego/permalink/4131358283602530>